

66. האנשים¹ שהיו מיועדים לצבא הים של כסרכסס, אחרי שהתבוננו בתבוסת הלקדימוניים, עברו מקרחים להיִסְטִיאָאָה, ואחרי התעכבם שלשה ימים הפליגו דרך האֶבְרִיפּוֹס ואחרי שלשה ימים אחרים היו בפֶּלִירוֹן². לדעתי לא נפלו במספרם כאשר התפרצו לתוך אתונא, לא בנוגע לחיל היבשה ולא בנוגע לאניות, משהיו בהגיעם לסְפִיאָס³ ולתרמופילי. יען מעמיד אני נגד אלה מהם שאבדו בסערה ואלה אשר בתרמופילי ובקרב הים על יד ארטמיסיון את אלה אשר עדיין לא הלכו אחרי המלך, המללים, הדוריים, הלוקרים והבויאווטים, אשר הלכו אחרי עס כל חילם זולת התֶּסְפִיִּים והפֶּלְטִיִּים, ביחוד הקריסטיים והאֶנְדְּרִיִּים והִסְטִיִּים ושאר יושבי האיים⁴ כולם זולת חמש הערים אשר את שמותיהן הזכרתי למעלה⁵. יען במדה שחדר הפרסי לתוך יון, נתרבו העמים שהלכו אחריו.

67. כאשר הגיעו לאתונא כל אלה זולת הפְּרִיִּים⁶ – הפריים נשארו אחור בקִיְנּוֹס וחכו איך יפול דבר – כאשר באו אפוא האחרים לפלירון, ירד שמה כסרכסס בעצמו אל האניות ברצותו להִדְגֵּר עם יורדי האניות ולשמוע את דעותיהם. כאשר בא וישב לו, נקראו ובאו שליטי העמים ומפקדי האניות וישבו להם איש איש לפי הכבוד שנתן לו מאת המלך, בראשונה מלך הצדונים⁷, אחריו זה של צור ואחריהם האחרים. אחרי שיסבו כסדרם לפי ערכם שלח כסרכסס את מרדוניוס אשר ישאל, למען נסות את כל אחד ואחד, אם יַעֲשֶׂה קרבים.

68. כאשר עבר מרדוניוס הנה והנה ושאל בהתחילו מהצדוני, הסכימו כולם לדעה אחת ויעצו להלחם בקרבים, אבל אֶרְטֶמִּיקֶה⁸ אמרה את הדברים האלה:

א. „מרדוניוס, אָמַר לי למלך, שאני אומרת את הדברים האלה: יען כי

1 המשך מפרק 25.

2 נמל אתונא.

3 ראה VII 176.

4 קשה להאמין שהאיים הקטנים האלה מעוטי אוכלסין המצויא למלך אניות במספר גדול כזה. לפי VII 190 נטרפו על יד ספיאס ארבע מאות אניות. לפי VIII 7, 11, 13 על יד החוף האביוני מאתיים אניות מלבד הסדים אחרים – VII 194 – אבל הירוודוטס כנראה אינו רוצה להפחית את ערך הנצחון על יד סלמיס, ורוצה להוכיח שלפרסים היה המספר הגדול של אניות כמו בתחלת המלחמה.

5 VIII 46.

6 על אודות הפריים במלחמת הפרסיט הראשונה ראה VI 133–135.

7 יען לו היו האניות הטובות ביותר (VII 96).

8 על אודותיה VII 99.

לא הייתי הגרועה בקרב הים אשר על יד אֶבְבוֹיָה ולא הראיתי את המעשים הפחותים, אדוני, לי הרשות להביע את דעתי כמו שהיא, וחושבת אני אותה למועילה מאד לענייך. ואני אומרת לך ככה: חוס על האניות ואל תעשה קרבות כי האנשים הללו עולים על אנשיך על הים, במדה שעולים אנשים על נשים. למה צריך אחה בכלל לסכן את עצמך עליידי קרב ים? האין אחונא בידך, אשר בגללה יצאת למלחמה, האין בידך שאר יון? איש אינו עומד לך מנגד; ואלה שעמדו לך מנגד, עלה להם כמו שמגיע להם.

ב. לאיזה גמר יבואו לפי דעתי הענינים עם האויבים, את זה אמר: אם לא תחיה אף לעשות קרבים אלא תשאיר את האניות על המקום ואתה תשאר על היבשה או אפילו תלך קדימה אל הפלופוניסוס, על נקלה, אדוני, יעלה בידך מה שהיה בכיונתך כאשר באת הנה. כי לא יהיה בכח היוונים לעמוד בפניך זמן רב, אלא פור אותם ואיש איש ינוס לעירו. הלא מזון אין להם באי הזה, כפי שאני שומעת, ואינו מתקבל על הדעת, שאם תסיע את צבא היבשה אל הפלופוניסוס ישארו ביניהם שקטים האנשים אשר באו משם, ולא יהיה איכפת להם להלחם בקרב ים לטובת האתונאים.

ג. אבל אם תחפו להלחם בקרב ים מיד, חוששת אני שצבא הים יהיה בכל רע ונוסף לזה ישמד צבא היבשה. מלבד זאת, המלך, שים גם זאת אל לבך, שדרך אנשים טובים מאד שיהיו להם עבדים רעים, ולרעים טובים מאד, ולך, שאתה הטוב בבני אדם, ישנם עבדים רעים, האומרים שהם בעלי ברית שלך, הם המצרים, הקפריים, הקיליקים והפמפיליים¹, שאף אחד מהם אינו שוה מאומה".

69. אחרי שדברה את הדברים האלה אל מרדוניוס חשבו האנשים אשר דרשו את טובת ארטמיסיה את דבריה להותה פן יאונה לה רע מאת המלך על כי הוזהרתהו מלעשות את קרב הים, ואלה אשר עוינו לה וקנאו בה יען כי ניתן לה כבוד יותר מלכל בעלי הברית, שמחו לחות דעתה כי יחבל לה. אולם כאשר היצעו הדעות לפני כסרכסס, שמח מאד על דעתה של ארטמיסיה, ויען כי החשיב אותה עוד קודם לכן כחרוצה, הלל אותה עתה הרבה יותר. בכל זאת צוה לשמוע בקול הרוב, בחשבו ככה: על יד אֶבְבוֹיָה הראו עצמם מוגי לב, יען כי הוא לא היה נוכח, כעת סדר שהוא עצמו יסתכל בעת הלחםם בקרב הים. 70. כאשר נתנו² אחרי כן את הפקודה להפליג, הוליכו את האניות לעבר סלמים וסדרו את עצמם במערכה בשקט. והנה לא הספיק להם היום לעשות קרבים, כי ירד הלילה, והתכונו למחר. על היוונים נפלו מגור ופחד.

1 על אודות העמים האלה VII 90, 91.

2 מפקדי האניות.

ביותר על אלה מהפלופוניסוס. הם פחדו כי ישארו בסלמים ויהיו נאלצים להלחם בקרב ים בעד ארץ האתונאים, ואם ינוצחו יהיו סגורים ונצורים ומשאירים את שלהם בלי חסות.

71. וצבא היבשה של הברברים יצא לדרך עוד באותו הלילה לעבר הפלופוניסוס; אמנם נעשו כל ההכנות שהברברים לא יחדרו לתוך היבשה, כי אך שמעו הפלופוניסיים שהאנשים עם לאונידס נפלו בתרמופילי, נזעקו האנשים מתוך הערים וחגו אצל האיסתמוס, וכמצביא סקד עליהם קלאומפרוטוס בן אַנְקְסַנְדְרִידֶס, אחי לאונידס. בעת שבתם על האיסתמוס סתמו את הדרך הַסְקִירִינִית¹, אחרי זה, כמו שהחליטו בעת התייעצם, בנו חומה לרוחב האיסתמוס², ויען כי היו רבבות רבות וכל איש עבד נגמר המפעל; כי גם אבנים ולבנים ועצים וסלים מלאים חול הובאו ואף רגע לא שבתו מעבודתם האנשים אשר באו לעזרה, לא בלילה ולא ביום.

72. ואלה מהיוונים אשר באו לעזרה עם כל אנשיהם, הלקדימוניים, האַרְקַדִים כולם, האֵלִיִים, הסורינתיים, הַסִיקְיוֹנִים, הַפְּיִדְאֵבְרִיִים, הַפְּלִיאֵסִיִים, הטרויונייים וההֶרְמִיוֹנִים. אלה באו אפוא לעזרה ודאגו מאד ליון שסכנה נשקפת לה; לשאר הפלופוניסיים לא היה איכפת כלום. משחקי אולימפיה והקרניים³ עברו כבר.

73. הרי יושבים בפלופוניסוס שבעה עמים. שנים מהם ילידי הארץ יושבים באותו המקום גם היום שישבו בו גם בימים קדומים האַרְקַדִים⁴ והקִינוֹרִיִים. עם אחד, האַחִיִי⁵, אמנם לא הגר מתוך הפלופוניסוס, אבל יצא מתוך מושבותיו ויושב באחרת. העמים האחרים, ארבעה מהשבעה, נכריים הם, הדוריים והאֵיטוֹלִים וההֶרְיִאֹפִים והלִימְנִיִים. לדוריים ערים רבות ונכבדות; לאֵיטוֹלִים אֵלִים לבד, לדריאופים הֶרְמִיוֹנִי ואַסִינִי הסמוכה לקַרְדְּמִילֵה הלקִינוֹרִית, לִלִימְנִיִים כל הַפְּרִיִסִים⁷, הקִינוֹרִיִים, שהם ילידי הארץ, הם לבדם גראים להיות יונים, אבל נעשו דוריים, יען כי הארגיוֹים משלו עליהם ובמשך הזמן, בהיותם

1 לפי האגדה עשה את הדרך הזאת השודר קִקִירון.

2 במקום הצר ביותר ממפרץ סחוינוס עד הנמל לחין. רוחב האיסתמוס במקום הזה 5710 מטרים.

3 משחקי אולימפיה — VII 206 — וחג הקרניים — VIII 26 — עברו ולא עכבו יותר את הפלופוניסיים לצאת למלחמה כמו לפנייהם (VII 206).

4 על אודותם גם I 146, II 171.

5 הדוריים גרשו אותם ממושבותיהם בדרום הפלופוניסוס והם התישבו על החוף הצפוני אחרי שגרשו משם את היוונים, אלה התישבו באסיקה. I 145, VII 94.

6 ראה IV 148.

אֲרִיִּיִּים¹ ונתנינם. משבעה העמים האלה שאר הערים זולת אלה שהזכרתי עמדו מן הצד ואם מותר לאמר בגלוי, עמדו מן הצד כי נטו אחרי המדים.

74. האנשים אשר על האיסתמוס התעמלו אפוא בעמל קשה כזה יען כי נלחמו בעד קיומם ולא היתה להם תקוה לנצח באניות; ואלה אשר ליד סלמיס בשמעם זאת פחדו בכל זאת, בדאגם לא כל כך לעצמם כמו לפלופוניסוס. זמן מה אמנם נגש איש לרעהו ונדברו בחשאי, בתמהם על נבוכתו של אֲבִרְיִיִּאֲדֶס. אולם לבסוף התפרצו בגלוי. נאספה אספה והרבה דבר על הענינים האלה; חלק – שיש הכרח להפליג אל הפלופוניסוס ולסכן את עצמם בעדה ולא להשאר ולהלחם בעד ארץ נכבשה. אבל האתונאים והאיגיניטים והמגרים – להשאר על המקום ולהגן.

75. ועתה, כאשר הצעתו הוכשלה מאת הפלופוניסיים, עזב תמיסטוקלס בחשאי את האספה, ואחרי צאתו שלח באניה איש למחנה המדים וצוה עליו מה שעליו להגיד; שמו היה סיקינוס; הוא היה עבד תמיסטוקלס ומחנך בניו ועשה אותו אחרי־כן אחרי המאורעות האלה לתִּסְפִּי, כאשר התִּסְפִּי קבלו אזרחים² והעשיר אותו עושר רב. כאשר בא אז באניותו דבר אל מצביאי הברברים את הדברים האלה: "שלח אותי מצביא האתונאים בלי ידיעתם של שאר היוונים – יען נוטה הוא אחרי המלך ורוצה יותר שידכם תהיה על העליונה מזו של היוונים – להגיד, שהיוונים מתיעצים לנוס לסבת פחדם, ועתה מודמן לכם לפעול את הפעולה היפה מכל אם לא תתנו להם להמלט. יען אינם בדעה אחת ולא יעמדו בפניכם יותר ותראו אותם נלחמים בקרב ים אלה שהם נוטים אחריכם עם אלה שהם נגדכם".

76. אחרי שמסר להם את הדברים האלה פנה והלך לו, והם, כאשר נעשתה ההודעה מִהִימָנָה להם, העלו ראשית על האי הקטן פְּסִיטִלְיָה. הנמצא בין סלמיס והיבשת, הרבה פרסים, שנית, כשבאה חצות לילה, הוליכו את האגף המערבי אל סלמיס כדי שיקיפו, הוליכו גם את אלה שהיו ערוכים מסביב לְקֶאוֹס וקינוסורה³ ותפשו באניותיהם את כל מיצר הים עד מוֹנִיִּיָּה⁴. מטעם זה הוליכו את האניות, לבל תהיה אפשרות ליוונים להמלט, וסגורים בסלמיס יקבלו את ענשם בעד הקרבות על יד ארטמיסיון. על האי הקטן

1 יושבי ארץ ארגוס הנכבשים מאת הכובשים הדוריים נקראו אוריניאטים. הם נשארו אזרחים חפשים, אבל בלי זכויות מדיניות, כמו הפְּרִיִּיקִים בשפרטה.

2 במלחמות הפרסים הפסידו התספיים את רוב תושביה ולכן קבלו אנשים מערים אחרות ונתנו להם זכות אזרח בעירם.

3 שניהם חלק מהחוף המזרחי של סלמיס.

4 חצי אי באטיקה מול קינוסורה והאי פסיטליה.

פסיטליה העלו פרסים מטעם זה, שאם יהיה קרבים, יטרפו שמה ביחוד אנשים ושברי אניות—כי האי נמצא בתוך מעבר הים שבו עמד קרב הים להיות—למען יצילו חלק, וחלק ישמידו. הם עשו את הדברים בשקט, שהאויבים לא ישמעו. אלה הכינו אפוא את ההכנות במשך הלילה מבלי לנוח.

77. אין¹ בכחי להכחיש את דברי האורקולאות כבלתי אמתיים ואין ברצוני לנסות לבטלם במקום שהם מדברים ברורות, בהתחשבי עם עובדות כאלה:

„אולם אם את החוף הקדוש של אֶרֶטְמִים חגורת נשק זהב

יכסו באניות ואת קִינוֹסוֹרְיָה המשתרעת על הים,

ובתקוה פראית יהרסו את אתונא הברוכה,

תשמיד דִּיקִי² האלהית את קורוס האדיר, בן הִיקְרִיס³,

הכביר בהוללותו, המדמה להשמיד הכל.

כי ברזל בברזל יפגשו, ובדם יאדים

אֶרֶס את הים. אז יביא את יום החופש ליון

קרונוס המרחיק ראות ונִיקִי⁴ הנעלה.”

אשר לַפְּקִים המדבר באופן כזה והמדבר כה ברור, אינני מעוז לא על דעת עצמי להשמיע דבר המתנגד לאורקולותיו וגם אינני מקבל זאת מאחרים.

78. בין המצביאים בסלמים נתעורר ריב דברים גדול. הם לא ידעו עדיין שהברברים הקיפום באניותיהם, כי אם האמינו שהם עומדים באותו המקום כמו שראו אותם ערוכים ביום.

79. עודם רבים המצביאים איש עם רעהו והנה בא מאיגינה אֶרִיסְטִידֶס בן לִיסִימְכוֹס⁵, איש אתונא, אשר הגלה מאת העם על ידי הצבעת החרסים⁶, ושאיני יודע אותו, אחרי שהכרתי את אפיו, כאיש הטוב והישר שהיה באתונא. האיש הזה נגש אל המועצה וקרא את תמיסטוקלס, שלא היה אוהבו, כי אם שונאו בנפש. לרגלי גודל צרות השעה הסיר מעל לבו מה שהיה ביניהם וקרא

1 בדברים אלה מתוכח הירודוטוס עם משכילי זמנו שהתחילו לפקפק באמיתת דברי הנבואה של הקוסמים הקדמונים כגון קְלֶמְסֵס, מוֹפִיסִי, בְּקִיס ואחרים. הוא ביראת שמים שלו מאמין שהאלים מגלים את רצונם באותות, בחלומות, באורקולאות ובחזיונות לאנשים מעולים, ומביא ראיה לאמונתו מחזיון אחר של בְּקִיס, המתאר מראש במלים ברורות את המלחמה על סלמים ונצחון היוונים.

2 אֵלֶת הצדק.

3 קורוס = גאווה, הִיקְרִיס = יהירות. כלומר: אל הצדק והמשפט מעניש את כסרכסטי, המתרום מתוך יהירות על שאר בני האדם.

4 קרונוס — זוס, נִיקִי — אֵלֶת הנצחון.

5 אריסטידס, שנקרא בתואר „הישר“, הגלה על ידי העם מאתונא בשנת 482, אולם כעבור שנתיים נקרא בחזרה.

6 אוסטרקיסמוס.

אותו החוצה ורצה להדבר אתו. הוא שמע קודם לכן שהאנשים מהפלופוניסוס מזדרזים להוליך את האניות אל האיסתמוס. וכשיצא אליו תמיסטוקלס, דבר אליו אריסטידס את הדברים האלה: „עלינו מוטל להתגרות איש ברעהו בכל עת אחרת וביחוד בעת הזאת מי משנינו יפעל יותר לטובת המולדת. ואני אומר לך, כי לא מעלה ולא מוריד לדבר הרבה או מעט על דבר הפלגת הפלופוניסיים מפה. כי אומר אני לך מה שראיתי בעיני, שלו גם ירצו כעת הקורינתיים וגם אבריביאדס עצמו להפליג מפה, לא יהיה ביכלתם, כי מוקפים אנחנו אויבים מכל עבר. לכן הכנס והודיע להם זאת“.

80. וזה ענה בדברים אלה: „עצה טובה ומועילה מיעץ אתה ומבשר טוב הנך. כי מה שהיה חפץ לבבי שיהיה, ראית בעיניך שנעשה ובאת. דע-לך שעל ידי נעשה מה שנעשה מהמדים. יען היה צורך להכריח את היוונים שלא רצו לצאת מרצונם לקרב, שיצאו נגד רצונם. מאחרי שבאת וידיעה טובה בפוך, הודע אתה עצמך אותה להם. אם אני אמר אותה, יחשבו שאני בודה ולא אוכיח אותם שהברברים עשו את הדבר. כי אם הכנס וברר להם אתה מהו הדבר. אם בררת להם ונוכחו, זה הטוב ביותר; ואם לא תוכיח להם, אחת היא לנו. כי שוב לא יברחו, הלא מוקפים אנחנו מכל עבר כפי שאתה אומר“.

81. אריסטידס נכנס ואמר את הדברים האלה בספרו שהוא בא מאִיגִינָה ובקושי עבר את האניות העוגנות מבלי שהרגישו בו; יען כל מחנה היוונים מוקף מהאניות של כסרכסס, ולכן מיעץ הוא שיתכוננו להגן על עצמם. אחרי דברו את הדברים האלה, הלך לו, ואלה התחילו עוד פעם בריב דברים, יען רוב המצביאים לא האמינו בידיעה.

82. עודם מהססים בדבריו והנה באה אניה בעלת שלש שורות של משוטים עם אנשים טִינִיִּים¹ אשר עברה אליהם. מפקדה היה איש ששמו פְּנִיטִיוֹס בן סוֹסִימֶנֶס וזה ספר את האמת כולה. בעד המעשה הזה נכתבו בדלפוי הטינִיִּים בחצובה² בין אלה אשר הכו את הברבר. עם האניה הזאת אשר עברה על יד סלמיס ועם זו הקודמת מִלְמֶנוֹס שעברה על יד ארטמיסיון נמלא ליוונים הצי לשלש מאות ושמונים האניות. יען שתי אניות חסרו עוד למספר³. 83. כאשר נתאמנו ליוונים דברי הטינִיִּים, התקינו עצמם לקרביים. אך האיר השחר⁴ נקראו לאספה אנשי האניות ומבין כולם⁵ דבר תמיסטוקלס

1 טִינִיִּים אי בין אנדרוס ודילוס.

2 ראה על הענין IX 81.

3 ראה למעלה פרק 48.

4 23 לספטמבר 480.

5 כנראה היו עוד גואמים, אבל מבין כולם דבר תמיסטוקלס דברים נוגעים אל לבם.

לפניהם דברים נעלים, וכל דבריו היו שהקביל את הנעלה כנגד השפל¹ עד כמה שטבוע בטבע בן האדם והרגלו והזהיר לבחור מבין שניהם בנעלה, ואחרי גמרו את נאומו, צוה לרדת לתוך האניות. ואלה אפוא ירדו לתוכן, גם באה מאגינה האניה בעלת שלש שורות של משוטים, אשר נשלחה להביא את הציאקידים. עתה הפליגו היוונים את האניות כולן אל הים.

84. את המפליגים תקפו מיד הברברים, והנה שאר היוונים חתרו אחורנית ואמרו לדחוף את האניות אל היבשה, אבל אַמִּינִיאָס מִפְּלִינִי ג, איש אתונא, התקדם מתוך השורה ותקף אניה, ויען כי האניה התלכדה ואי־אפשר היה להפריד, באו האחרים לעזרת אַמִּינִיאָס והתנגחו. האתונאים אומרים שבאופן כזה היתה התחלת קרב הים, האיגיניטים אומרים שהאניה שנשלחה לאגינה להביא את האיאקידים, היא היא שהתחילה. מספרים גם את הדבר הזה, שהופיעה להם דמות אשה, והדמות זרזה אותם באופן שגם כל מחנה היוונים שמע את הדברים האלה אחרי שחרפה תחלה: „הוי, סכלים, עד מתי עוד תחתרו אחורני“.

85. והנה מול האתונאים העמדו במערכה הפניקים, כי אלה תפסו את האגף לעבר אֶלֶאָבְסִיס ולצד מערב, מול הלקדימוניים היונים; אלה תפסו את האגף מזרחה ולעבר הִפִּירִיאֹס. אולם מתי מספר מהם היו נרפים במצות תמיסטוקלס, הרוב לא ידעו אמנם למנות שמות של מפקדים רבים מאלה אשר לכדו אניות יווניות, אולם לא אזכיר אף אחד זולת את תֶּאוֹמִיסְטוֹר בן אֶנְדְּרוֹדֶמֶס ופִּילֶקֶס בן הִקְסִיאִיוֹס. שניהם מסמס, מטעם זה אזכיר אותם לבד, יען תאומיסטור נעשה בעד מעשהו זה טירגוס בסמוס, ממונה מאת הפרסים, פִּילֶקֶס גרשם² כאיש חסדו של המלך והרבה אדמה נתנה לו במתנה. אנשי חסד של המלך נקראים בפרסית אִוְרוֹסֶנְגִים⁴.

86. אשר לאלה הענין היה אפוא ככה; רוב האניות הוטבעו ליד סלמיס. חלק נשמדו על ידי האתונאים, חלק על ידי האיגיניטים. ויען כי אלה של היוונים היו ערוכות בסדר ונלחמות בשורה, אולם אלה של הברברים לא היו מסודרות עדין ולא עשו שום פעולה בהבנה, בהכרח הגיע להם מה שבא עליהם.

1 הוא הקביל את אומץ הלב מול מוג הלב, את החופש מול העבדות, את התהלה מול התרפה, שכדאי בעד אלה לסכן את החיים ולהציל את המולדת.

2 שם אחד המסות באתונא.

3 בפרס נרשמו בספר האנשים אשר עשו איזה דבר לטובת המלך או המדינה. הכרת תודה היתה אחת מהמדות הטובות שהיו מלכי פרס מצוינים בהן. ראה III 140, ועוד. גם אסתר ב' כג; „ויכתב בספר דברי הימים לפני המלך“, גם ו' ב': „וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגמנא ותרש וכו'“.

4 לפי אחדים טרוש המלה: „פאר הכסא“.

אמנם היו והראו את עצמם ביום ההוא אמיצים למעלה מכוחותיהם מאשר היו על יד אבכניה, יען איש איש השתדל בפחדו מפני כסרכסס, כי חשב כל אחד שאליו יביט המלך.

87. אשר לאחרים אין בידי להגיד ברורות מזה או זה איך נלחמו יחידים מהברברים או מהיוונים, אבל לארטמיסיה קרה הדבר הזה, אשר בגללו נשאה עוד יותר חן בעיני המלך: כי כאשר באו חילות המלך במבוכה גדולה, בשעה זו רדפה אניה מאטיקה אחרי ארטמיסיה. והיא, כי לא היה לה מקום להמלט, יען לפניה היו אניות אחרות מבעלי ברית ושלח נמצאה קרובה ביותר לזו של האויבים, חשבה שעליה לעשות את המעשה הזה, והמעשה עלה בידה: כי בהיותה רדופה על ידי אניה מאטיקה הסתערה בכח על אניה של בעלי ברית, של אנשים קלי־יָדִים¹ ובה נמצא גם מלך הקלי־יָדִים דִּמְסִי־מוֹס. אמנם נפל איזה ריב אתו בהיותם עוד על יד ההליספונטוס, בכל זאת אינני יכול לאמר, לא אם היא עשתה זאת במזימה, ולא אם אנית הקלי־יָדִים התנגשה אתה במקרה. כאשר הסתערה והטביעה, השיגה לעצמה על־ידי הצלחתה תועלת כפולה, יען כי המפקד² של האניה מאטיקה בראותו אותה מתפרצת על אניה של אנשים ברברים, דמה שהאניה של ארטמיסיה או שהיא יוונית או שעברה מהברברים ובאה לעזרתם, ועזב אותה ופנה נגד אחרות.

88. במעשה זה הגיע לה ראשית, שהיא נמלטה ולא נאבדה. שנית קרה שבעד הרעה שגרמה לאנשיה נחלה הרבה כבוד מאת המלך. יען מספרים, שהמלך בהסתכלו הרגיש באניה המסתערת ואחד מן העומדים אצלו אמר: „אדוני, רואה אתה את ארטמיסיה, איך היא נלחמת יפה והטביעה אניה של האויבים?” וזה שאל, האם באמת זהו מעשה ארטמיסיה, ואלה אשרו, כי ידעו היטב את סימן³ האניה, ואת האניה הטבועה חשבו לשל האויבים. יען גם שאר מעשיה, כמו שספרתי, עלו לה להצלחתה גם בענין זה שמן האנשים אשר באנית הקלי־יָדִים לא נצל אף אחד, שיהיה קטגורה. ומספרים שכסרכסס אמר על הדברים שסופרו לו: „האנשים נעשו לי לנשים והנשים לאנשים”. את הדברים האלה דבר כסרכסס, כפי שמספרים.

89. בתבוסה הזאת נפל שר הצבא אַרְיַאֲבִיגְגִּיס⁴ בן דריוש, שהיה אחי כסרכסס, גם אנשי שם רבים אחרים מבין הפרסים והמדים ושאר בעלי ברית,

1 קלי־יָדִים היתה עיר בקריה.

2 היה זה אַמִּינְיָאס מִפְּלִינִי (VIII 93).

3 היתה דמות אל או הירוס בראש האניה או מאחוריה, שיגן על האניה. בנדרים נ' ע"א

נקראת דמות כזו: אילא דספינתא.

4 ראה על אודותיו VII 97.

אבל מתי מספר גם מהיוונים. יען כי ידעו לשחות, שחו האנשים אשר אניותיהם נשמדו, עד כמה שלא מתו בהתנגחות, לסלמים. רבים מהברברים אבדו בים כי לא ידעו לשחות. כאשר הראשונות¹ הפנו לברות, נשמדו רובן. כי אלה שהיו מסודרות בעורף, נסו לעבור לפנים כדי להראות למלך גם הם איזו פעולה והתנגשו הבורחות באניותיהם עצמם.

90. בתוך המבוכה הזאת קרה גם המאורע הזה: אחדים מהפניקים, אשר אניותיהם נשמדו, באו לפני המלך ודברו סרה ביונים כבוגדים, יען באשמתם נשמדו האניות. אולם קרה ששרי הצבא של היונים לא נהרגו ואלה של הפניקים אשר האשימו, קבלו שכר כזה: עודם הם מדברים את דבריהם השתערה אניה סמותרקית² על אטיקית. האטיקית טבעה, והנה התפרצה אניה מאיגינה והטביעה את אנית הסמותרקים. ויען כי הסמותרקים היו רובי-קשת, ירו במלחי האניה שהטביעה, והורידו אותם ועלו ותפסו אותה. המעשה הזה הציל את היונים. כי כאשר ראה אותם כסרכסס עושים מעשה גדול כזה, פנה אל הפניקים כשנפשו מרה עליו ובהאשימו הכל, צוה לחתוך את ראשם לבל ידברו סרה בטובים מהם בשעה שהם עצמם מוגי-לב. יען מדי ראה כסרכסס איזה מעשה של הצטינות שעשו אנשיו בקרב הים, בעת שבתו לרגלי ההר אשר ממול סלמים והנקרא אֵיגְלוֹס³, שאל לאיש העושה, והסופרים רשמו את שם המפקד ושם אביו ושם עירו. מלבד זאת גרם גם אַרְיֶאָרְמֶנִיס, איש פרסי, שהיה ידידם⁴, והיה נוכח, לגורל הזה של הפניקים.

91. אלה⁵ אפוא פנו נגד הפניקים; כאשר פנו הברברים לברות ונסו לצאת⁶ אל הפלירון, עשו האיגיניטים האורבים בתוך מיצר הים מעשים הראויים להזכר. יען האתונאים השמידו במבוכה את האניות אשר עמדו מנגד ואת אלה אשר ברחו. אבל האיגיניטים את אלה המפליגות ויוצאות. מדי נמלטו מידי האתונאים, נפלו מהר בידי האיגיניטים.

92. פה נפגשו שתי אניות, זאת של תמיסטוקלס שרדפה אחרי אניה וזו של פוֹלִיקְרִיטוֹט בן קְרִיוֹס⁷, איש איגינה, אשר השתערה על אניה צדונית, זאת שלכדה את האניה מאיגינה שעמדה על המשמר על יד סְקִיָּאָתוֹס ובה נסע

1 האניות בשורה הראשונה.

2 הסמותרקים היו יונים אשר נלחמו עם הפרסים נגד יון.

3 בין אתונא ואלאבסיס.

4 של היונים.

5 אלה שהוטל עליהם להוציא להורג את הפניקים.

6 מתוך מיצר הים בין סלמים והיבשת.

7 על אודותיו VI 50, 73, 85.

פִּיִּתָּאוֹס בֶּן אֵיסְחָנוֹאוֹס והפרסים פצוהו אנוש ובעד גבורתו עצרוהו באניה מלאי התפעלות¹. האניה הצדונית הזאת שהולכה אותו בה, נלקחה יחד עם הפרסים ובאופן כזה נצל פִּיִּתָּאוֹס לאיגינה. ויהי כאשר ראה פוליקריטוס את האניה האטיקית והכיר בסימן שראה שהיא של המצביא, קרא את תמיסטוקלס והתקלס בו בחרפו את נטית האיגיניטים אל המדים. בדברים אלה אפוא נאץ פוליקריטוס את תמיסטוקלס בשעה שהשתער על האניה². והברברים שאניותיהם נשארו שלמות, נסו והגיעו אל פִּלִּירוֹן תחת חסותו של צבא היבשה.

93. בקרב ים זה רכשו להם שם טוב ביותר מבין היוונים האיגיניטים ואחריהם האתונאים, בין האנשים פוליקריטוס מאיגינה והאתונאים אֶבְמֶנִּיס האֶגֶיֶרְסִי ואֶמִינִיאָס מפִּלִּינִי. זה שרדף גם אחרי ארטמיסיה. אלמלי היה יודע, שבאותה האניה נמצאת ארטמיסיה, לא היה חדל עד אשר לקח אותה בשביה או שהוא עצמו נלקח בשביה. יען נתן צו למפקדי האתונאים, מלבד זה נקבע פרס של עשרת אלפים דרכמונים, למי שיתפוש אותה חיה. יען קשה היה להם מאד שאשה תצא למלחמה על אתונא. אולם היא, כמו שמסופר למעלה, נמלטה, וגם האחרים שאניותיהם נצלו, היו בפִּלִּירוֹן

94. על אֶדִימֶנטוֹס³, שר הצבא הקורינתיי, מספרים האתונאים, שמיד בהתחלה, כשאן התנגשו האניות, נבהל ונפחד אסף את המפרשים ואץ לברוח וכשראו הקורינתיים את אנית שר הצבא בורחת, מהרו גם הם לברוח. בהיותם במנוסתם על יד מקדש אתיני סְקִירָס אשר בסלמים, הדביקה אותם אניה מהירה כאילו בשליחות אלהית, מבלי שנראה האיש אשר שלחה, והתקרבה לקורינתיים, אשר לא ידעו דבר מהקורות אצל הצבא. מזה הם מוכיחים שהיה דבר אלהי. כאשר היתה קרובה לאניות, אמרו האנשים מהאניה המהירה את הדברים האלה: "אֶדִימֶנטוֹס, אתה הסבת את האניות בהחפז לברוח ובגדת ביוונים. והנה הם מנצחים כפי משאלת לבם להתגבר על האויבים". אחרי דברם את הדברים האלה, יען כי אדימנטוס לא האמין להם, אמרו שנית את הדברים האלה ושהם נכונים להיות מובלים כבני תערובות ולמות אם לא מנצחים היוונים באמת. ובכן הסב את האניה, הוא ויתר האנשים, ובאו אל המחנה אולם אחרי גמר המעשה. זאת היא אפוא השמועה מאת האתונאים על אודותיהם; אולם הקורינתיים עצמם אינם מסכימים כלל, אלא הם אומרים שהם עצמם היו בין הראשונים בקרב הים ומעיד עליהם גם שאר יון.

1. הענין מסופר VII 179. 181.

2. האתונאים חשדו באיגיניטים כנטיה אחרי המדים והאיגיניטים סכלו מהאתונאים בגלל החשד הזה, ועתה הוכיחו האיגיניטים במעשי גבורה נגד הפרטים שהחשד היה חשד שוא.

3. כנראה הוא ארימנטוס אשר בנו אֶרִיסְטֶאָס היה אחר כך שונא האתונאים ונחרג על ידם (VII 137), לכן יש ידים לדבר שבריחת ארימנטוס מתוך החזית היתה באמת.

95. ואריסטידס בן ליסימכוס, איש אתונא, אשר הזכרתיו מעט קודם המאורעות האלה¹ כאיש ישר, עשה במבוכה הזאת שהיתה על יד סלמים, את המעשה הזה: הוא לקח מספר גדול של הופליטים, לפי מוצאם אתונאים, אשר העמדו לאורך החוף של סלמים, והעביר אותם לאי פְּסִיטִילִיָּאָה ושמה רצחו את כל הפרסים שנמצאו באי הקטן הזה.

96. כאשר נגמר קרב־הים העלו היוונים על היבשה לסלמים מה שהיה עוד נמצא שמה משברי האניות והיו נכונים לקרביים שני, בשערם שהמלך ישתמש באניות שנשארו לו עוד. רבים משברי האניות אחזה רוח מערבית ונשאה אותם לחוף אטיקה, הנקרא קוליאס, עד שבא החזון² בכל יתר הדברים שנאמרו על־אודות קרב הים הזה מאת בָּקִיס ומוֹסִיאֹוס, ביחוד מה שנאמר בנוגע לשברי האניות שנפלטו במקום הזה שנים רבות קודם לכן בחזון של האתונאי לִיִּסְקִטְרִטוֹס, איש רואה, ומה שהיה בלתי מובן לכל היוונים: ונשי קוליאס יצלו בקשותים.

אבל על המאורע הזה היה לבוא אחרי נסיגת המלך³.

97. כאשר הובררה לכסרכסס התבוסה⁴ אשר נחל, פחד, פן ייעץ איש מהיוונים ליוונים או שהם עצמם יבינו זאת, להפליג אל ההליספונטוס ולהרוס את הגשרים, ונסגר באירופה, יהיה בסכנה להשמד; לכן שם את דעתו להתחמק. וברצותו שלא ירגישו בזה לא היוונים ולא האנשים סביבו, נסה לשפוך סכר לסלמים וקשר יחד אניות־משא פניקיות, בכדי שיהיו במקום גשר־אניות וחומה⁵, ועשה הכנות למלחמה כאילו בדעתו לעשות קרביים שני. כל יתר האנשים אשר ראוהו עושה את המעשים האלה האמינו בהחלט, שבכל לבו הוא מתכוון להשאר ולהלחם. רק ממרדוניוס לא נעלם דבר מהדברים האלה יען ידע היטב את מחשבותיו. בעוד כסרכסס עושה את המעשים האלה שלח לפרס להודיע את האסון אשר קרה.

98. אין בעל חי שיהיה מהיר מהשליחים האלה. באופן כזה הוסדר הדבר מאת הפרסים: מספרים הם, כמספר התחנות שישנן בכל הדרך, כמספר הזה העמדו סוסים ואנשים ואחרי כל נסיעה של יום מוכן סוס ואיש; לא שלג.

1 VIII 79.

2 ראה VIII 77.

3 אחרי שזכו האויבים את הסכיבה השתמשו הנשים בשברי האניות לקלות את השעורה ולצלול את הבשר.

4 לפי יִדְדֹר XI 19 נהרסו ארבעים אניות של היוונים, אבל של הפרסים מאתים אניות ויותר.

5 לפי סופרים אחדים נסה כסרכסס לסגור את מיצר ים סלפס בסכר ובגשר־אניות עוד לפני קרב הים, בכדי לקחת מאת היוונים את האפשרות לברוח; הדבר הזה מתקבל יותר על הדעת.

לא גשם, לא שרב ולא לילה מעכב אותם מלגמור את הדרך שעליו¹ לעבור במהירות הגדולה ביותר². אחרי שרץ הראשון את דרכו מוסר הוא את פקודותיו לשני, והשני לשלישי, והפקודה מגיעה ככה מאחד לשני, כמו אצל היוונים בחג האבוקות³, שחוגגים לכבוד הֵיפִיסטֹס. את ריצת הסוסים הזאת קוראים הפרסים אֶנְגֶרִיֹן⁴.

99. והנה כאשר באה הידיעה הראשונה⁵ לשושן, שאתונא בידי כסרכסס, קמה שמחה כזו אצל הפרסים שנשארו, שפזרו בכל הרחובות ענפי הדס והקטירו קטורת ומסרו את עצמם לזבחים⁶ והתענגו בתענוגים. אולם כאשר באה הידיעה השנייה, הבהילה אותם במדה כזו, שכולם קרעו את בגדיהם ופרצו בצעקה ונהי מר והאשימו את מרדוניוס. לא כל כך מתוך צער על האניות עשו הפרסים את הדבר הזה, כי אם מתוך חרדה לכסרכסס עצמו.

100. ונמשך הדבר אצל הפרסים כל הזמן עד שכסרכסס עצמו הגיע והרגיע אותם. מרדוניוס, בראותו את כסרכסס מתעצב מאד אל לבו בגלל קרב הים, ובחשדו שבדעתו להתחמק מתוך אתונא, שקל בלבו כי יבוא על ענפו, יען כי פתה את המלך לצאת במלחמה על יון, ושטוב יהיה בשבילו לסכן את נפשו, מחדש ולהכניע את יון או לגמור את חייו יפה על שאיפתו למעשים גדולים. הוא אמנם נשא באמת את לבו להכניע את יון. בשקלו זאת בדעתו, דבר את דבריו אלה: „אדוני, אל תצטער ואל תתעצב אל לבך ביותר לרגלי המקרה הזה שקרה. כי לא תחרות העצים⁷ היא המכריעה בשבילנו, כי אם זו של אנשים וסוסים. איש מהאנשים האלה החושבים שכבר גמרו את הכל לא יצא מתוך האניות וירחיב עוזו להתיצב נגדך, ולא איש מהיבשת הזאת; אלה שהתיצבו נגדנו, קבלו את שלהם. ועתה אם יש את נפשך, ננסה מיד את כוחותינו בפלופוניסוס. ואם גם נראה לך לחכות, אפשר לעשות זאת. אך אל יפול רוחך, כי אין שום מפלט ליוונים כי אם הם ישאו את עונם על המעשים שעשו עתה וגם קודם לכן ויהיו עבדיך. ראשית כל עשה עתה את הדבר הזה. ואם באמת נגמר אצלך לשוב לארצך ולהוליך אתך את הצבא, יש לי עצה

1 לרץ.

2 השוה אסתר ח' י', „וישלח ספרים ביד הרצים בסוסים רכבי הרכש האחששתרנים בני

הרמכים”.

3 ראה VI 105.

4 בתלמוד ומדרשים פירוש המלה אֶנְגֶרִיֹא, עבודת המלך או מסים. כנראה נסדר כל הסדר

הזה על ידי דריוש.

5 ראה VIII 54.

6 לסעודות מבשר הזבחים.

7 האניות.

אחרת גם לזה. אל תעשה, המלך, את הפרסים שיהיו לקלס אצל היוונים. יען שום פעולה מפעולותיך הווקה באשמת הפרסים ואל תאמר שהיינו מוגי-לב. ואם הפניקים, המצרים, הקפריים והקיליקים היו מוגי-לב, האשמה הזאת אינה פוגעת כלל בפרסים. ואם, אפוא, הפרסים אינם אשמים לך, שמע בקולי; ואם גמור אצלך לא להשאר, שוב אתה לארצך ותוליך אתך את החלק הגדול של הצבא ועלי יהיה למסור לך את יון משועבדה אחרי שאבחר לי שלשים רבוא של הצבא.¹⁰¹ כשמוע כסרכסס את הדברים האלה, שמח שמחה גדולה כאילו

נחלץ מצרה, אולם למרדוניוס אמר שיחשוב בדבר ויתן תשובה מה משני אלה יעשה. כאשר טכס עצה יחד עם הפרסים הקרואים, נראה לו לשלוח לקרוא גם את ארטמיסיה אל המועצה, יען כי קודם לכן הבינה היא לבדה מה שיש לעשות. כאשר באה ארטמיסיה, שלח כסרכסס את האחרים, את היועצים מהפרסים ואת נושאי הכידונים ואמר את הדברים האלה: „מאיך בי מרדוניוס להשאר פה ולנסות את כחי בפלופוניסוס, באמרו שהפרסים וחיל הרגלים אינם אשמים כלל בתבוסה, אלא משתוקקים הם להוכיח לי זאת. בי הוא מאיך לעשות את הדבר הזה או רוצה הוא עם שלשים רבוא שיבחר לו מתוך הצבא למסור לי את יון משועבדה, ולי הוא מיעץ לשוב עם שאר הצבא לארציי והנה את, יען גם בנוגע לקרב הים שהיה יעצת לי היטב שלא לעשותו, כעת יעצי לי מה משניהם לעשות בכדי להועץ היטב.“

¹⁰². הוא נועץ אפוא בדבר והיא אומרת את הדברים האלה: „המלך, קשה לאמר לשואל בעצה את המועיל, אולם במצב הנוכחי נראה לי שאתה תחזור ותשוב, ואת מרדוניוס, אם הוא רוצה ומבטיח לעשות זאת, תשאיר פה עם האנשים שהוא רוצה. יען ראשית, אם יכבוש את הארצות שהוא אומר שיש ברצונו ויעלה בידו מה שהוא אומר שיש בדעתו, יִקְשֶׁב, אדוני, כפעלך, יען כי עבדיך בצעו את הדבר, שנית, אם יקרה ההפך ממחשבת מרדוניוס, לא יהיה האסון גדול כלל, אם אתה וביתך יישארו שלמים. יען אם אתה וביתך יישארו בחיים, פעמים רבות ילחמו היוונים קרבות רבים על קיומם. על מרדוניוס, אם יפול, לא יהיה הדבור כלל, וגם היוונים אם ינצחו, לא יִחֲשְׁבו כמנצחים, הלא רק את עבדך ישמידו. אבל אתה תשוב אחרי ששרפת את אתונא אשר בשבילה עשית את מסע המלחמה.“

¹⁰³. כסרכסס שמח על העצה, כי היא אמרה מה שהוא עצמו חשב. יען לו גם ייעצוהו כל האנשים וכל הנשים להשאר, לא היה נשאר, לפי דעתו. ככה היה נפחד. אחרי שהלל את ארטמיסיה שלח אותה להוליך את בניו לאֶפֶסוֹס¹. יען בנים פסולים² אחדים הלכו אחריו.

1 יען מאפסוס מוליכה דרך המלך לשושן ואין יותר סכנה. 2 בנים מפלגשים.

104. עם בניו יחד שלח כשומר את הֶרְמוֹטִימוֹס, לפי מוצאו היה מִפִּיֶדְסוֹס¹ והיה אצל המלך לא מן הסריסים ממדרגה שניה. [הפִּיֶדְסוֹס יושבים מעל להֶלִיקְרַנְסוֹס. אצל הפִּיֶדְסוֹס הללו יקרה כמקרה הזה: מדי פעם שעל האנשים היושבים מסביב לעיר הזאת מתרחש לבוא פגע במשך הזמן, אזי מקבלת שמה הכהנת של אתיני זקן גדול, והדבר הזה קרה להם כבר פעמים.

105. מהפִּיֶדְסוֹס האלה היה הֶרְמוֹטִימוֹס² אשר בין כל בני האדם שאנחנו מכירים נעשה הגמול הגדול ביותר שנעשה פעם בעד עול כנגדו. יען הוא נשבה על ידי אויבים ונמכר ופִּיֶאֱזִיֶּוֹס, איש מִחִיוֹס, קנה אותו, איש אשר מצא את מחיתו ממלאכה נבזה מאד. כי מידי באו לידו נערים בעלי תואר, סרס אותם והוליקם לסרדים ולֶאֱפֶסוֹס ומכר אותם בכסף רב. כי אצל הברברים חשובים הסריסים בגלל אמונם בכל דבר מבלתי סריסים. פִּיֶאֱזִיֶּוֹס אפוא סרס רבים אחרים, יען מזה עשה את פרנסתו, וגם את זה, וככה הגיע הֶרְמוֹטִימוֹס, יען לא בכל דבר היה אומלל, מסרדים אל המלך יחד עם דורותו ובמשך הזמן נעשה אצל כסרכסס הנכבד בין הסריסים כולם.

106. ויהי כאשר הסיע המלך את העבא[הפרסי נגד אתונא והיה בסרדים, ירד הרמוטימוס לרגלי איזה ענין לארץ מִיֶסְזָה אשר הִיִּים יושבים בה והנקראת אֶטְרֶנְאֶבֶס³, ושמה מצא את פִּיֶאֱזִיֶּוֹס. כאשר הכיר אותו, דבר אליו הרבה דברים טובים; תחלה מנה לו את כל הטובות שיש לו על ידו, אחר כך הבטיח לו בעד זה לעשות לו כל הטובות, אם יעביר את בני ביתו ויגור אצלו, עד שפִּיֶאֱזִיֶּוֹס קבל ברצון את דבריו והעביר את ילדיו ואת אשתו. וכאשר הֶרְמוֹטִימוֹס תפש אותו ואת כל ביתו בידיו, דבר אליו את הדברים האלה: „הוי, אתה, שבין כל האנשים אתה מוצא את מחייתך במלאכה הנבזה ביותר, איזו רעה עשיתי לך, אני או מי מחברי, לך או למי ממשפחתך, שעשיתי במקום גבר לאפס? החשבת שהאלים ישכחו מה עוללת אז? הם בהשתמשם בחוק צודק, מסרו אותך, עושה מעשים בוויים, לידך, עד שלא תתאונן על העונש שיבוא לך מידיי. אחרי שחרף אותו בדברים אלה, הובאו הבנים לפני פִּיֶאֱזִיֶּוֹס ונאנס לחתוך לבניו, ארבעה היו, את מבושיהם. בהיותו אנוס עשה

1 עיר בקריה (I 175).

2 כנראה הפלים האלה הן הוספה מזמן מאוחר, יען אותו הדבר מסופר I 175 בשנוי לשון. הפִּיֶדְסוֹס ישובו מעל להֶלִיקְרַנְסוֹס בפנים הארץ. מדי פעם בפעם אשר אסון מתרחש לבוא עליהם ועל שכניהם, צומח זקן גדול לכהנת אתיני. שלש פעמים קרה כדבר הזה אצלם.

3 על אודות המדינה הזאת ראה I 160.

זאת. אחרי שעשה זאת נאלצו בניו לחתוך את שלו. לפְּנִיאֲנִיֹּס הגיעו אפוא באופן כזה שלומים¹ מידי הַרְמוֹטִימוֹס.

107. כסרכסס מסר את בניו לארטמיסיה שתוליכם לאפטוס, אחרי כן קרא למרדוניוס ופקד עליו שיבחר לו מתוך הצבא את אלה שהוא רוצה ויעשה שפעולותיו תתאמינה לדבריו. ביום ההוא² הגיעו הדברים עד כדי כך, אולם בלילה ההוא הוליכו המצביאים על פי פקודת המלך את האניות מתוך הפְּלִירוֹן חזרה אל ההליספונטוס, מהר עד כמה שהיה ביכלתו של כל אחד, כדי לשמור על הגשרים בשביל המלך שיעבור. כאשר היו הברברים המפליגים בקרבת זֹסְטִיר³, חשבו את הכפים הקטנים של היבשת הבולטים לאניות ונסו מרחק גדול; אחרי זמן הכירו שאינם אניות אלא כפים, התלקטו והמשיכו את דרכם. 108. כאשר האיר היום ראו היוונים שצבא הרגלים נשאר במקומו וקוו

שגם האניות נמצאות על יד פְּלִירוֹן וחשבו שתלחמנה בקרבים והתכוונו להגן על עצמם. בהודע להם שהאניות הפליגו לברוח, החליטו תיכף ומיד לרדוף אחריהן. והנה ברדפם לא הופיע צי כסרכסס לנגד עיניהם עד אֶנְדְרוֹס⁴, ובבואם לאֶנְדְרוֹס התיעצו. תמיסטוקלס חזה את דעתו לעבור בין האיים ולרדוף אחרי האניות ולהפליג ישר אל ההליספונטוס ולהרוס את הגשרים. אולם אֶבְרִיפְּיֶאָס הביע את דעתו המתנגדת לזו, באמרו, באם יהרסו את הגשרים, תעשה בזה על ידם הרעה הגדולה ביותר ליון. יען אם הפרסי שתגדר לו הדרך בפניו יהיה אנוס להשאר באירופה, אזי יבוא לידי נסיון לבל ישב בשקט, יען אם ישב בשקט לא יהיה בידו לקדם את הענינים ולא ימצא לו איזו דרך לשוב, והצבא יכלה ברעב; אך אם יתקוף וימשיך במפעלו, יעברו אליו הכל באירופה, עיר ועיר, עם ועם, הן על ידי כבוש, הן על ידי כריתת ברית קודם לכן. את מחיתם ימצאו להם תמיד מיבול השנה של היוונים, לכן חושב הוא אחרי שהפרסי נוצח בקרב הים לא ישאר באירופה, כי אם צריכים לתת לו לברוח, עד שבברירתו יגיע אל ארצו. אולם אחרי־כן, מיעץ הוא, יש לעשות אתו מלחמה בארצו. לדעה זו נצטרפו המצביאים של יתר הפלופוניסיים.

109. כאשר הבין תמיסטוקלס, שהוא לא יפתח את הרוב להפליג אל ההליספונטוס, שנה את דעתו ואמר אל האתונאים – יען כי לאלה חרה ביותר שהללו נמלטו, והיו נוטים להפליג אל ההליספונטוס גם על דעת עצמם, אם

1 הגמול = τῶς = νέμεσις המשלמת לרשע כרשעתו רואה הירודוטוס בכל ההיסטוריה

בחיי הכלל כמו בחיי הפרט [חיי גִּיגַס, כורש, קמביס ועוד].

2 ביום קרב הים.

3 בין פְּקֶאבס ובין סִיגִיוֹן.

4 אי בין הקיקלדים.

האחרים לא ירצו – את הדברים האלה: „גם אני ראיתי כבר הרבה בחיי ועוד הרבה יותר שמעתי שהיו דברים כאלה: אנשים שנדחקו לתוך מצוקה חדשו אחרי מפלתם את המלחמה ותקנו את תבוסתם הקודמת. יען כי מצא מצאנו את חרותנו ואת חרות יון בעצרנו בעד ענן גדול כזה של אנשים, לא נדביק אנחנו אחרי אנשים נסים. כי את הדבר הזה לא אנחנו בצענו, כי אם האלים וההרואים, בקנאם שאיש אחד יהיה מלך על אסיה ואירופה¹, ביחוד בהיותו חוטא ויהיר אשר השוה נכסי הקדש לנכסי הפרט בשרפו אותם ובהשליכו את פסלי האלים לארץ, אשר גם את הים הכה בשוטים והשליך בו שלשלאות. ובכן אפוא יען המצב לפי שעה טוב לנו, נשאר ביון ונדאג גם בשביל בני בתינו. איש איש יבנה את ביתו מחדש וישים את לבו לזריעה, אחרי שהברבר גורש כליל. עם האביב נפליג אל ההליספונטוס ויוניה², את הדברים האלה דבר ברצותו לרכוש לו אהדה אצל הפרסים, שאם יקרה לו רעה מצד האתונאים, יהיה לו מפלט. מה שגם קרה באמת².

110. בדברו את הדברים האלה רמה תמיסטוקלס והאתונאים שמעו בקולו. יען כי גם קודם לכן היה נחשב להיות חכם, ובאמת הראה עצמו עתה כחכם ונבון, היו נכונים בכל נפשם לשמוע לדבריו. אחרי אשר אלה נתפתו לו, שלח תמיסטוקלס מיד אחרי-כן אנשים אשר בטח בהם שישתקו גם אם יענו בכל הענויים ממה ששם עליהם להגיד למלך; ביניהם היה עוד פעם גם עבדו סיקינוס. ויהי כאשר הגיעו לאטיקה, נשאלו האנשים באניה, וסיקינוס עלה אל כסרכסס ואמר את הדברים האלה: „שלח אותי תמיסטוקלס בן נאוקלס, מצביא האתונאים, האיש הטוב והחכם בין כל בעלי ברית להגיד לך, שהאתונאי תמיסטוקלס, ברצותו לעשות חסד אתך, מנע את האניות היווניות מלרדוף ולהרוס את הגשרים על ההליספונטוס. עתה יכול אתה לשוב במנוחה שלמה“.

111. אלה הודיעו אפוא את הדברים האלה והפליגו חזרה; היוונים, אחרי שהחליטו לא לרדוף עוד הלאה אחרי אניות הברברים ולא להפליג אל ההליספונטוס ולהרוס את המעבר, נשאלו חונים על יד אֶגְדֶרוֹס, כי אמרו לכבשה. יען הראשונים היו האנדריים בין יושבי האיים שנדרשו מאת תמיסטוקלס לתת כסף ולא נתנו, כי אם כאשר תמיסטוקלס סדר לפניהם את הטעם הזה, שהאתונאים באו ואתם שני אלים גדולים, הפתוי והכפיה, עד שעליהם דוקה לתת כסף, השיבו על זה ואמרו, כידוע היתה אתונא גדולה ועשירה ועומדת

1 הרעיון של אל קנא חוזר ונשנה אצל הירודוטוס, ראה גם VII 10: „כי אוהב האל להקטין את כל המהיאר, כמו כן יכול צבא גדול להשמד על ידי גופלים ממנו, באופן כזה: אם האל מתקנא בהם, הוא שולח מורא או רעם והם נשמדים באופן לא נאה להם“.

2 בשנת 471 הגלה תמיסטוקלס מתוך אתונא והלך אל מלך פרס אשר קבלו בסבר פנים יפות.

בחסותם של אלים כבירים, בעוד שהאנדריים עניים באדמה בתכלית העוני ושני אלים מסכנים אינם עוזבים את האי שלהם, אלא אוהבים תמיד להשאר בו. העוני והאי־כולת; ויען כי האנדריים זכו בשני האלים האלה, לא יתנו כסף. כי לעולם לא יתגבר על קוצר־ידם כח האתונאים. בענותם אפוא את הדברים האלה ולא נתנו כסף, באו במצור.

112. ותמיסטוקלס, כי לא חדל מלהיות חומד לכסף, שלח אל האיים האחרים דברי־איום ודרש כסף בידי אותם המלאכים, בהשתמשו באותם הדבורים שהשתמש בהם גם אצל האנדריים, באמרו שאם לא יתנו את הסכום הנתבע יוליך את צבא היוונים נגדם ויצור עליהם ויכבשם. בדברו את הדבורים האלה אסף כסף רב אצל הקריסטנים והפריים, אשר שמעו שאנדרוס בא במצור יען כי נסתה אחרי המדים ושתיסטוקלס נכבד מאד בין המצביאים, בפחדם מפני זאת, שלחו כסף. אם גם מי שהוא אחר מיושבי האיים נתנו, אין בידי לאמר. חושב אני שגם אחרים נתנו ולא אלה לבד. בכל זאת לא נצלו הקריסטנים בגלל זה כלל מהצרה. הפריים אחרי שפיטו את תמיסטוקלס בכסף נמלטו מהצבא. תמיסטוקלס בעגנו לפני אנדרוס גבה אפוא כסף מאת יושבי האיים בלי דעת שאר המצביאים.

113. כסרכסס וחילותיו התעכבו ימים מספר אחרי קרב הים וחזרו לבויאטיה באותה הדרך. מצד אחד חשב מרדוניוס לנכון ללוות את המלך, מצד שני שתקופת השנה אינה מתאימה לעשות מלחמה ושיותר טוב יהיה לקרוף בתסליה ואחר כך בראשית האביב לתקוף את הפלופוניסוס. כאשר הגיע לתסליה בחר לו מרדוניוס תחלה את כל הפרסים הנקראים הנצחיים וזולת המצביא הידרנים – יען זה אמר שלא יעזוב את המלך – אחרי כן מבין יתר הפרסים את גושאי השלטים² ואת אלף הפרשים³ ומדים וסקים ובקטריים והודים, הן רגלים הן רוכבים. את העמים האלה לקח כולם, מיתר בעלי הברית בחר מכל עם מעטים, בבחרו אלה שהצטינו בגובה קומתם ואלה שידע מהם שעשו מעשה חשוב. העם שממנו לקח את הרוב היו פרסים, אנשים נושאי ענקים וצמידים⁴, ואחריהם מדים. אלה אמנם לא היו פחותים במספרם מהפרסים, אולם נפלו מהם בכחם. כה שכולם ביחד היו שלשים רבבות יחד עם הרכב.

114. באותו הזמן שבו הבדיל מרדוניוס את צבאו וכסרכסס היה בתסליה, בא אורקולוס מדלפוי ללקדימוניים, לדרוש פצוי מאת כסרכסס בעד הרצח

1 עד תסליה, מתסליה וחללה ליה אותו ארטבנוס.

2 ראה VII 61.

3 שומרי ראשו של המלך (VII 40).

4 VII 83: "הם היו מקושטים יותר מכל הפרסים".

בלאונידס ולקבל את הנתן מהלו. השפרטים שלחו אפוא חיש מהר כורז, ויען כי זה מצא עוד את כל הצבא בתסליה, בא לפני כסרכסס ואמר את הדברים האלה: „מלך המדים, הלכדימוניים וההירקלידים אלה משרטה דורשים פצוי בעד רצח. יען הרגת את מלכם בשעה שהגן על יון. זה חייך ושלט ברוחו זמן רב; ויען כי במקרה היה שם מרדוניוס, הראה עליו ואמר: „ובכן מרדוניוס זה יתן להם פצויים כאלה, המגיעים להללו“.

115. זה קבל את הנאמר והסתלק; כסרכסס השאיר את מרדוניוס בתסליה ובעצמו החיש את מסעו אל ההליספונטוס והגיע אל מקום המעבר אחרי ארבעים וחמשה יום בהוליכו חלק מצבאו, חלק מצער מאד¹, בכל המקומות שעברו ואצל כל האנשים שהיו, גזלו את פרותיהם ואכלו אותם, ואם לא מצאו פרי, בלעו את העשב הצומח מהאדמה ואת הקלפה שקלפו מהעצים ואת העלים הנקטפים, במדה אחת מצצי פרי ואילני סרק, ולא השאירו מאומה; את זאת עשו עקב הרעב, ודבר בא על הצבא ושלשול ועשו בהם שמות בדרך. את החולים ביניהם עזב, בפקדו על הערים, אלה שנמצאו בדרך, לרפא אותם ולכלכלם, אחדות בתסליה ובפידים, בפיאזנה ובמקדוניה. בארץ הזאת השאיר גם את המרכבת הקדושה של זוס² בדרכו ליון, ובבואו לא קבלה בחזרה, אלא הפיאזנים שנתנוה לתרקים אמרו לכסרכסס הדורש אותה שבעת שרעו נחטפו מאת התרקים העליונים היושבים על יד מקורות הסטרימון.

116. אז עשה גם המלך של ארץ הפיסליטים ושל הארץ הקריסטונית³ תרקי, מעשה זועה: הוא אמר שמרצונו לא יכנע לכסרכסס כי אם מהר למעלה אל הרי רודופי ואסר על בניו לצאת למלחמה על יון. הם בזו לו, או אחרת, שנשא אותם לבם להסתכל במלחמה, ויצאו למלחמה יחד עם הפרסי. כאשר שבו כולם לארצם שלמים, ששה היו, נקר להם אביהם את עיניהם בגלל החטא הזה.

117. ואלה אפוא קבלו את העונש הזה, והפרסים כאשר באו בדרכם מתרקיה אל המעבר, מהרו ועברו את ההליספונטוס באניותיהם אל אפיידוס. כי את הגשרים לא מצאו עוד מגושרים, כי אם קרועים מהסערה. פה נחו ויען כי מצאו יותר אוכל מאשר בדרך, מלאו את עצמם יוחר מהמדה וגם משנוי המים⁴ מתו רבים מהצבא שנשארי הנשארים הגיעו יחד עם כסרכסס לסרדיס.

1 ביחס לצבא שהיה עם המלך בדרך ליון, יען ארטבוס, שלוח את המלך בדרך, נשאיר אחרי שהמלך עבר את ההליספונטוס עם ששים אלף חילים בתרקיה.

2 ראה VII 40.

3 ראה VII 115.

4 הרופאים היוונים יחסו למים השפעה גדולה על הבריאות, בתלמוד נקרא שנוי וסח.

118. ויש גם ספור אחר על זה המספר שכאשר ברח כסרכסס מאתונא והגיע לאַאיון אשר על יד הסטרימון, לא המשיך משם כלל את דרכו ביבשה, כי אם מסר את הצבא להיירניס שיוליכו אל ההליספונטוס והוא עצמו ירד לתוך אניה פניקית ונסע לאסיה. בהפליגו תפשה אותו רוח גדולה וסוערת מהסטרימון. והנה, יען כי הסערה הלכה והתגברה והאניה היתה מלאה, כי פרסים רבים שעשו את הנסיעה יחד עם כסרכסס נמצאו על הספון, נפלה עתה אימה על המלך וקרא לרב החובל ושאל אותו, אם יש להם איוו הצלה. וזה אמר: „אדוני, לגמרי לא, אם לא תהיה איוו הקלה מההמון הרב של נוסעי האניה“. ומספרים, שכסרכסס, כשמעו את הדברים האלה, אמר: „אנשים פרסים, כעת יראה מי מכם דואג למלכו; כי בידכם, כנראה, נמצאת הצלתי“. הוא אמר אפוא את הדברים האלה והם נפלו על פניהם לפניו וקפצו לתוך הים, והאניה שהוקל עליה באופן זה, הצילה את עצמה לאסיה. אך עלה כסרכסס על היבשה, עשה ככה: יען כי רב החובל הציל את חיי המלך, נתן לו במתנה זר זהב, ויען כי אָגַד פרסים רבים, חתך את ראשו.

119. הספור הזה השני המסופר בדבר שיבתו של כסרכסס, אינו מהימן כלל אצלי, לא בשאר הפרטים ולא בדבר אבדן הפרסים. יען אם באמת נאמר ככה מאת רב החובל לכסרכסס בין רבבות דעות אינני חושב אחת למתנגדת¹, שהמלך לא היה עושה דבר שכזה; הוא היה נותן לפרסים, והם היו ראשוני הפרסים, לרדת מהספון לתוך חלל האניה, ומִהֲשִׁיטִים בהיותם פניקים² ולא נפלו במספרם מהפרסים, להשליך לתוך הים. אלא, כמו שאמרתי גם קודם לכן, הוא הלך בדרך יחד עם שאר הצבא ושב לאסיה.

120. גדולה גם ההוכחה הזאת: יען כנראה הגיע כסרכסס בדרכו חזרה לאַבְדִּירָה³ וברת ברית ידידות אתם ונתן להם במתנה חרב זהב וטיארה מרוקמת זהב, וכפי שהאבדיריטים עצמם אומרים, ודבריהם אינם נאמנים אצלי כלל, פתח בפעם הראשונה את אוזרו מעת ברחו חזרה מאתונא, בהיותו שאנו. והנה אַבְדִּירָה נמצאת יותר קרובה להליספונטוס מהסטרימון ואיאוון, אשר מתוכה ירד, לדבריהם, לתוך האניה.

121. כאשר לא היה בכחם של היוונים לקחת את אַנְדֵרֹס, פנו לקְרִיֶסְטוֹס והשחיתו את ארצם ושובו לסלמיס. עתה בחרו בראשונה בשביל

1 כלומר: אם אשאל גם רבבות אנשים לדעותיהם בענין זה, לא היה אף אחד

מתנגד לדעתי.

2 קשה להסכים לסברה זו, שהמלך היה משליך לתוך הים בשעת סערה את הפניקים

הזרירים בים.

3 ראה VII 109.

הָאֵלִים בין יתר ראשית השלל גם שלש אניות פניקיות בעלות שלש שורות של משוטים. את האחת הקדישו לאיסתמוס¹; במקום הזה היתה עוד גם בימי, את השניה לסוניון². את השלישית לאַיאס³ פה בסלמיס. אחרי כן חלקו את הבזה ושלחו את ראשית⁴ השלל לדלפוי, מזה נעשתה אנדרטה⁵, גבהה שתיים עשרה אמה, האוחזת בידה חרטום אניה. עומדת היא במקום שעומדת זו מזהב של אלכסנדר המקדוני⁶.

122. אחרי ששלחו היוונים את ראשית השלל לדלפוי, שאלו בשם כולם את האל, אם קבל את ראשית השלל במלואו ולשביעת רצונו. והוא ענה, שמיתר היוונים קבל, אולם מהאיגיניטים לא. כי אם דורש הוא מהם את פרס הנצחון מהקרב על יד סלמיס. האיגיניטים בשמעם זאת, הקדישו שלשה כוכבי⁷ זהב, הנמצאים על תורן נחושת בפנה בקרבת המזרק של קרויסוס⁸.

123. אחרי חלוקת הבזה הפליגו היוונים אל האיסתמוס כדי לתת את פרס הנצחון לאיש שהיה ההגון במשך כל המלחמה הזאת. כאשר באו המצביאים וחלקו⁹ את האבנים אצל מזבח פוסידון כדי להצביע על הראשון ועל השני מבין כולם, מסר איש איש מהם את האבן על שמו, בחשבו כל אחד ואחד את עצמו למצוין. כשני הצביעו הרוב בבחרם בתמיסטוקלס. הם נשארו אפוא בקול אחד, אולם בשביל הפרס השני נצח תמיסטוקלס בהרבה.

124. אף כי מתוך קנאה לא רצו היוונים לחוות דעה בדבר¹⁰, אלא הפליגו משם איש איש למקומו מבלי להכריע, בכל זאת נתפרסם תמיסטוקלס ונחשב להיות בין היוונים האיש החכם ביותר בכל יון. ויען כי למרות נצחונו לא חולק לו כבוד מאת הלוחמים בקרב הים על יד סלמיס, הלך זמן מה אחרי כן ללקדימון, ברצותו לנחול כבוד. והלקדימוניים קבלוהו יפה וכבדוהו בפאר גדול. את פרס הגבורה נתנו אמנם לַאֲבְרִיפְיָאָדָס זר זית, אבל של החכמה והזרירות לתמיסטוקלס וגם לו זר זית. הם נתנו לו במתנה את המרכבה היפה

1 לפוסידון, אשר פולחנו העיקרי היה על האיסתמוס.

2 על הכף סוניון עמד מקדש מפורסם של אתיני.

3 ראה VIII 64.

4 המעשר.

5 של אמולו.

6 ראה על אודותיו V 17.

7 הכוכבים היו סמלים של הריוסקוריום, הבאים לעזרת יורדי הים בצרתם.

8 ראה I 51.

9 בין החילים. כל אחד רשם על חרטו שני שמות, הראשון היה בשביל הפרס הראשון

השני בשביל הפרס השני.

10 למי הפרס הראשון ולמי הפרס השני.

ביותר בשפרטה והללוהו מאד וכשנפטר לוהו שלש מאות נבחרים, אלה הנקראים פרשים¹, עד הגבול הסגיא; אותו לבדו בין כל האנשים שאנחנו יודעים, לו השפרטים.

125. בבואו מלקדימון לאתונא והנה טימוֹדִימוֹס מאִפִּידִנִי², שהיה משונאי תמיסטוקלס, אגב לא מבני העליה, מטורף מתוך קנאה, חרף את תמיסטוקלס והוכיחהו על נסיעתו ללקדימון, שבזכות אתונא נחל את הכבודים מאת הלקדימוניים ולא בזכות עצמו. כאשר לא פסק טימוֹדִימוֹס מלדבר את דבריו, אמר הוא לו: „אמנם ככה הדבר, כמו שלא היו השפרטים חולקים לי כבוד במדה כזו לו הייתי פֶּלְגִינִיטי³, ככה לא לך, בר־נש, לו גם היית אתונאי“.

126. די אפוא בענין הזה. אֶרֶטֶבוֹזוס⁴ בן פֶּרְנֶקס, איש נכבד בין הפרסים גם מקודם לכן, ואחרי הקרבות על יד פֶּלְטִיָה נעשה מכובד עוד יותר, לזה את המלך עד המעבר עם שש רבבות מהצבא אשר בחר מרדוניוס. כאשר היה זה באסיה, והוא בדרכו חזרה נמצא על יד פֶּלְגִינִי⁵ ובהיות שמרדוניוס תָּרַף בתסליה ומקדוניה ושום דבר לא האיצ בו למהר אל שאר המחנה, חשב לנכון בפגשו בפוֹטִידִיִים המורדים להכניעם לעבדים. כי כאשר עבר המלך על יד הפוֹטִידִיִים והצי עם הפרסים נס ונמלט מסלמים, נפלו בגלוי מהברברים, כמו כן יתר התושבים היושבים בפֶּלְגִינִי.

127. על זה אפוא שם אֶרֶטֶבוֹזוס מצור על פוֹטִידִיָה. בחשדו שגם האוֹלִינְתִיִים אומרים למרוד במלך, צר גם עליה⁶. ישבו בה הפוֹטִיִאִים⁷, אלה אשר גורשו מהמפרץ הֶתְרִמִּי על ידי המקדונים. אחרי שבאה העיר לידו על ידי מצור, הוציא אותם אל אגם ושחט אותם. את העיר מסר לִקְרִיטוֹבולוֹס מטוֹרוֹנִי⁸ לנהל אותה ולשבט הַחֲלִקִידִי, וככה באה אוֹלִינְתוֹס בידי הַחֲלִקִידִים. 128. אחרי לכדו אותה, התאמץ ארטבוזוס בכל כחו נגד פוֹטִידִיָה. בעת התאמצו בכל כחו נגדה בא אותו בדברים לשם בגידה טימוֹקְסִינוֹס, מצביא הֶסְקִיאִיִים⁹; באיזה אופן התחיל, אני אין בידי לאמר, יען לא מסופר

1 שומרי הראש של המלך, ראה גם I 67.

2 אחת ממאה המטות של אתונא.

3 בלבינה, אי קטן בין סוניון ואיגינה, פה דוגמת מקום נדחי. אמנם הכבוד בא לי יען היותי אתונאי ולא מאיזה מקום נדחי, אבל לא כל אתונאי ראוי לכבוד כזה.

4 הוא נזכר כמצביא על החורסמיים והפרתים VII 66.

5 על אודות חצי אי פֶּלְגִינִי ראה VII 23. בו היתה העיר פוֹטִידִיָה.

6 אוֹלִינְתוֹס תרוקה מפוֹטִידִיָה בערך ששים ריסיס (VII 122).

7 הם גרו תחלה על שפת הנהר אֶקִיֹס והודפו משם לתוך הַתְּלִקִיִי VII 123.

8 VII 122. 9 VII 123.

על הענין, בכל אופן בסוף קרה ככה: מדי כתב טימוֹכְסִינוֹס מכתב אשר רצה לשלחו לארטבזוס או ארטבזוס לטימוכסינוס, כרכו את המכתב סביב לחרקי החץ ושמם עליו נוצות וירו אותו למקום המדובר ביניהם.² אבל נודע הדבר כי טימוכסינוס מקגיר את פוֹטִיִּדָה. יען ארטבזוס ירה אל המקום המדובר, אבל החטיא את המקום הזה ופגע באיש פוטידיה בכתפו; סביב לנפגע התאסף עם כדרך במקרים כאלה במלחמה, ואלה לקחו מיד את החץ וכאשר הרגישו במכתב, הביאוהו אל המצביאים; היו גוכחים גם בעלי הברית משאר הפְּלִיגִים. כאשר קראו המצביאים את המכתב ונוכחו מאשמת הבגידה, החליטו, שלא להעמיד למשפט את טימוֹכְסִינוֹס בשל אשמת הבגידה בגלל עיר הסקיאונים, לבל יחשבו הסקיאונים לעולם ועד כבוגדים.

129. הוא נתגלה אפוא באופן זה; אחרי שעברו על ארטבזוס שלשה ימים והוא צר, יָצָא שפל גדול של הים שנמשך הרבה זמן. כאשר ראו הברברים את הבוץ שנתהווה, עברו על ידה³ לפְּלִיגִי. אחרי עברם שני חלקי הדרך ושלשה עוד נשארו שהיו עליהם לעבור בכדי להיות בפְּלִיגִי, קמה גאות ים גדולה, כזו שלא באה אף פעם, כפי שאומרים ילידי הארץ, מדי בואה פעם בפעם. והנה אלה מהם שלא ידעו לשחות, אבדו, את אלה שידעו הרגו הפוֹטִיִּדִים שמהרו אל המקום באניות. לדברי הפוטידיים היה הגורם לשפל הים ולגאותו ולאבדן הפרסים העובדה, שהתעללו במקדש פוטידון ובפסלו בפרור העיר אותם הפרסים, אשר גם נשמדו על ידי הים. לדעתי נכונים דברי האומרים שזה הגורם⁴, את הנשאים הולך ארטבזוס לתסליה אל מרדוניוס.

130. לאלה אפוא אשר הלכו ללוות את המלך קרה ככה; צבא הים של כסרכסס שנשאר, כאשר התקרב במנוסתו מסלמים לאסיה והעביר את המלך ואת הצבא מהחרסוניסוס לאֶפִּירוס⁵, חָרַף בקִימִי. עם ראשית האביב⁶ הקדים להתאסף לסֶמוֹס, יען חלק מהאניות חרף שם. רוב חילי האניות היו מהפרסים והמדיים, כמצביאים באו אליהם מֶרְדוֹנִיקִיס⁷ בן בְּגִיוֹס ואֶרְטַאִינִקִיס בן אֶרְטַחִיוֹס⁸; יחד עם אלה פקד גם אִיתִמִיטִרִיס בן אחיו של אֶרְטַאִינִקִיס, שהוא עצמו בחר

1 חרקים הנחתכים בתוך צב החץ, שבהם נאחזות האצבעות בשעת דריכת הקשת.

2 דבר דומה לזה סנהדרין כ"ו ע"א: "כתיב סיחקא ושדא בגירא שבנא וסיעתו השלימו חזקיה וסיעתו לא השלימו".

3 על יד העיר פוטידיה לאורך החוף שנתיבש במקצת.

4 על אמונתו בחטא ועונשו השווה גם VIII 106.

5 שנת 479.

6 ראה VII 80.

7 אולי זה שזכר VII 22.

בו. היות כי נגפו מאד, לא הרחיקו יותר מערבה, גם לא הכריח אותם מי שהוא כי אם בחנותם בסמוך שמרו על יוניה שלא תמרוד, והיו להם אניות יחד עם אלה מיוניה שלש מאות. גם לא עלה על לבם כלל, שהיוונים יעברו ליוניה, אלא יסתפקו לשמור על ארצם ודנו זאת מזה שאלה לא רדפו אחריהם בנוסם מסלמים, אלא שבו ברצון. אשר על הים, היתה רוחם נכאה, ביבשה חשבו שמרדוניוס יתגבר וינצח. בעת היותם בסמוך התיעצו איך לגרום היוזק לאויבים, יחד עם זה היו עיניהם פקוחות איך יפלו עיני מרדוניוס.

131. את היוונים עורר גם האביב שבא גם מציאותו של מרדוניוס בתסליה. חיל היבשה טרם התאסף, חיל הים הגיע לאיגנה, אניות במספר מאה ועשר, מצביא ומפקד על הצי היה לאבטיחידים¹ בן מנרים בן היגיסילאוס בן היפוקרטידים בן לאבטיחידים בן אנקסילאוס בן ארחידימוס בן אנקסנדרידים בן תאופומפוס בן ניקנדרוס בן חרילאוס בן אבנומוס בן פולידקטיס בן פריטניס בן אבריופון² בן פרוקליס בן אריסטודימוס בן אריסטוקמוס בן קלאודיוס בן תילוס בן הירקלס, והיה מבית המלך השני. כל אלה, זולת השנים הראשונים הנזכרים אחרי לאבטיחידים, האחרים היו מלכים בשפרטה. על האחוזאים פקד כסנתיפוס³ בן אריפרון.

132. כאשר התאספו האניות כולן לאיגנה, הגיעו אל מחנה היוונים מלאכים מהיונים, אשר באו מעט קודם לכן גם לשפרטה לבקש מהלקדימוניים כי ישחררו את יוניה; ביניהם היה גם הירודוטוס בן בטיילידים⁴, הם התקשרו ביניהם והחליטו על מות סקנטיס⁵, הטירנוס מקיוס; בתחלה היו שבעה, כאשר נודע הקשר, יען אחד מהקושרים גלה את ההתנקשות, ברחו אפוא יתר הששה מתוך חיוס ובאו לשפרטה ואז גם לאיגנה ודרשו מהיוונים להפליג ליוניה; הם הוליכו אותם רק עד דילוס. יען השטח כולו הלאה היה מסוכן בשביל היוונים גם לא היו בקיאים במקומות וחשבו שהכל מלא חילים ואת סמום חשבו רחוקה כמו את עמודי הירקלס. ובכן קרה שהברברים לא העזו מתוך פחד להפליג הלאה מערבה מסמום, היוונים למרות ההפצרות של החיים הלאה מורחה מדילוס. ככה שמר הפחד על מה שהיה בתוך בין שניהם.

133. היוונים הפליגו אפוא לדילוס; מרדוניוס חרף בתסליה; מהמקום

1 מלך 491 — 469. השוה רשימת המלכים מבית האגיאדים VII 204.

2 על שמו נקראה כל המשפחה אבריופונידים.

3 הוא היה המאשים את מילטיאדס אחרי מסעו הבלתי מוצלח נגד פרוס (VI 131, 196).

VII (33).

4 האיש הזה אינו ידוע יותר. כנראה מוזכרו הירודוטוס יען היה בן משפחתו.

5 אחד הטירנים שהלכו אחרי דריוש (VII 138).

הזה שלח איש, מוצאו מאַברפּוס¹ ושמו מִיס, אל האורקולאות וצוה עליו לבוא לכל מקום ולשאול באורקולום, באלה שאפשר יהיה לו לדרוש בהם עבורם². מה הדבר שרצה להודע מהאורקולאות בצוותו על זאת, אין בידי לאמר, יען לא דובר על זאת. לדעתי שלח בדבר המצב הנוכחי ולא בדבר ענינים אחרים.³ 134. מִיס זה בא כנראה לִקְבִּיָּה⁴ ובשוחד פתה איש מאנשי המקום לרדת אל טְרוֹפּוֹנִיוֹס⁵ ובא גם לֶאֱפִי⁶ בארץ הפוקים אל האורקולום. ביחוד לְתִיבִי ובבואו דרש ראשונה באפולוֹ הָאִיסְמִינִי⁷ – אפשר פה כמו באולִימְפִיָּה לנחש מתוך הקרבנות – אחר כך פתה בכסף איש זר, לא מְתִיבִי, לישון במקדש אֶמְפִּיאֶרָאוס⁸. לשום איש מהתִיבִים אסור לקסום שם בקסם מסבה זו: פקד עליהם אמפִּיאֶרָאוס על ידי אורקולום מה ברצונם לבחור משני אלה, להשתמש בו כקוסם או כבעל ברית, על אחד משניהם עליהם לותר, הם בחרו בו שיהיה בעל ברית⁹. בגלל זה אסור לאיש מהתיבים לישון שמה.

135. המופת הזה, המסופר מאת הִתִיבִים, הוא בעיני הגדול: מִיס זה מאַברפּוס, בבקרו את האורקולאות כולם, בא גם אל השטח הקדוש של אפולו פְּטוֹאִוס. המקדש הזה נקרא אמנם פְּטוֹאִי, אבל שִיךְ לְתִיבִים, נמצא מעל לאגם קוֹפֵאִיס על יד הר¹⁰ קרוב מאד לעיר אֶקִיפִיָּה. כאשר בא מִיס זה הנוכח אל המקדש הזה, הלכו אחריו שלשה אנשים הנבחרים מבין האזרחים על ידי העדה שירשמו את אשר יחזה¹¹. ומיד השתמש הקיסם העליון בשפה ברברית. האנשים מהתיבים המלוים השתוממו מאד כשמעם שפה ברברית במקום היוונית ולא ידעו מה לעשות בדבר החזון במקרה זה. והנה מִיס מאברפּוס חטף מידם את הלוח שנשאו אתם וכתב עליו את דברי החזון ואמר שזה משתמש בשפה קרית¹² ואחרי רשמו הודרו לשוב לתסליה.

1 עיר בקריה. 2 מרדוניוס ואנשיו.

3 עיר חשובה בביואטיה. מפורסמת על ידי האורקולום של טרופוניוס והמצבה ממנו עשויה בידי פְּרֶקְסִיפֶּלֶס.

4 אֶל שמשכנו היה במערה על יד לכדיה. השואלים באל ידרו אחרי הכנות והקדשות שונות לתוך המערה וכשעלו נשאלו מאת הכומרים מה ראו ופתרו את המזוה.

5 ראה I 46. VIII 27.

6 I 92.

7 אל שמשכנו היה במערה. הדורשים היו שוחטים ששיר ועל עור חששיר שכבו במקדש בכדי להודע בחלום את רצון האל (I 49).

8 השוה שופטים ט' ד': "ויתנו לו שבעים כסף מבית בעל ברית".

9 ההר בין האגם קוֹפֵאִיס והים האכבווי נקרא פטואוס על שם קרוֹס קדמון.

10 הקוסם.

11 זה היה המופת, שהאל דבר בפי חזונו בשפה כלתי מובנת לו, רק לשואל.

136. מרדוניוס קרא מה שאמרו האורקולאות, אחרי כן שלח מלאך לאתונא את אלכסנדר בן אַמִּינָטס, איש מקדוני, ראשית יען הפרסים היו שארי בשר – כי את אחות אלכסנדר גִּיגִיאָ בת אמינטס לקח בּוֹבְרִיס, איש פרסי לאשה¹. ממנה נולד לו אמינטס, זה אשר באסיה, שנקרא על שם אבי אמו ונתנה לו במתנה מאת המלך העיר הגדולה אֶלְבַּנְדָּה² בפריגיה – שנית שלח מרדוניוס יען שמע שאלכסנדר הוא מארח³ ואיש חסד⁴. יען חשב כי את האתונאים ירכוש באופן זה הכי טוב ובשמעו שהעם רב ואמיץ, גם ידע שבצורך בהתאמצות האתונאים נחלו את תבוסתם על הים, אם אלה יעברו אליו היה לבו סמוך ובטוח שעל נקלה יתגבר על הים, מה שבאמת היה בא, ביבשת חשב בין כך שהוא עולה בהרבה באופן כזה סבור היה שידו תהיה על העליונה בעיני היוונים. יכול להיות שגם האורקולאות חזו לו זאת מראש, אשר יעצוהו לעשות את האתונאי לבעל ברית. בבטחו אפוא בהם, שלח.

137. האב השביעי של אלכסנדר זה הוא פֶּרְדִּיקָס אשר כונן את השלטון על המקדונים באופן זה: מאַרְגוֹס ברחו אל האֵלִירִיִּים שלשה אחים מצאצאי טִימֶנוֹס⁵: גָּאבְאָנִיס, אַאֲרֹפּוֹס ופֶּרְדִּיקָס, מהאיליריים עברו למקדוניה העליונה והגיעו לעיר לִבְיָאָה. פה שרתו בשכר אצל המלך, אחד רעה סוסים, השני בקר, הצעיר בהם, פֶּרְדִּיקָס, בהמה דקה. לפנים היו גם השליטים בין בני האדם דלי נכסים, לא לבד העם. אשת המלך אפתה בידיה להם את הלחם. מדי נאפתה פתו של הפועל הצעיר, של פרדיקס, גדלה מעצמה פי שנים מהרגיל. ויען כי נשנה הדבר באופן מתמיד ספרה לבעלה, הוא, בשמעו את הדבר, הרגיש מיד שזהו מופת ומראה על דבר גדול. הוא קרא אפוא לפועליו וצוה להם כי יצאו מתוך ארצו. אלה אמרו שאם יקבלו את השכר המגיע להם יסתלקו מפה. והנה כשמעו בדבר השכר – בשעה זו חדרה השמש דרך הארובה⁶ – אמר המלך כאילו נתבלבלה דעתו: „שכר זה אני נותן לכם הראוי לכם” והראה על השמש. גָּאבְאָנִיס ואַאֲרֹפּוֹס, הגדולים, עמדו נדהמים בשמעם את הדברים האלה, הצעיר, כי היה במקרה סכין בידו, אמר את הדברים האלה: „אנחנו מקבלים, המלך,

1 ראה V 21.

2 עיר בשם זה נזכרת בקריה ולא בפריגיה (VII 195).

3 התואר $\pi\rho\acute{o}\xi\epsilon\nu\omicron\varsigma$ נתן מהעיר אתונא לאנשים בארצות אחרות שישגיחו על עניניהם בארץ הורה, כעין קונסולי המדינות של היום. בעד ה- $\pi\rho\acute{o}\xi\epsilon\nu\omicron\alpha$ קבלו זכויות מיוחדות האנשים שנתכבדו בתואר זה.

4 של האתונאים.

5 בזמן כבוש הפולוניסוס על ידי ההירקלידים, קבל טימנוס, אחד מהמשפחה, את ארגוס.

6 הארובה בתקרת הבית שמשה דרך לעשן ולאור השמש.

מה שנתתי¹ ורשם בסכין ברצפת החדר סבוב לשמש ואחרי רשמו זאת שאב שלש פעמים מהשמש לתוך חצנו¹ והלך משם הוא והללו אתו.

138. אלה אפוא הלכו להם; למלך פתר אחד מיועציו, מה הוא המעשה

אשר עשה הנער ובתכונה לקח הצעיר ביניהם את הניתן לו. בשמעו את הדבר חרה לו ושלח אחריהם רוכבים שיהרגו אותם. והנה נמצא נהר² בארץ ההיא ולו כמציל זובחים וזבחים בני בניהם של האנשים האלה מארגוס. כי כאשר עברוהו הטימנידים, גאו מימיו במדה כזו שלא היתה אפשרות לרוכבים לעבור.

הם הגיעו לארץ אחרת של מקדוניה וישבו קרוב לגנים אשר אומרים עליהם שהם של מידס בן גורדיאס³, ובהם גדלים מעצמם וקפים אשר לכל ורך

ששים עלים ובריהם עולים הם על האחרים. בגנים האלה נשבה, לדברי המקדונים, גם הסיליניוס⁴. ממעל לגנים משתרעים הרים, שםם גרמיון, שוממים בגלל

הקור. מפה יצאו, אחרי שהתנחלו בארץ הזאת, וכבשו גם את שאר מקדוניה. 139. מפרדיקס זה אפוא יצא אלכסנדר באופן זה: בן אמינטס היה

אלכסנדר, אימינטס בן אלקסוס, אביו של אלקסוס היה אארופוס, אביו היה פיליפוס. של פיליפוס היה ארגיוס, אביו היה פרדיקס אשר יסד את השלטון.

140. זהו אפוא מוצא אלכסנדר בן אמינטס זה; כאשר הגיע לאתונא

שלוח מאת מרדוניוס אמר את הדברים האלה:

א. אנשים אתונאים, מרדוניוס אומר את הדברים האלה: בשורה באה

אלי מאת המלך האומרת ככה: מוחל אני לאתונאים את העולות כולן שעשו הללו נגדי. ועתה, מרדוניוס, עשה ככה: החזר להם את הארץ הזאת גם יבחרו

להם נוסף לזאת אחרת איזו שירצו ויהיו עומדים ברשות עצמם. את כל מקדשיהם, אם הם ירצו לבוא אתי לידי הבנה, אקים מחדש, כל כמה ששרפתי.

יען קבלתי את הפקודות האלה עלי למלא אחריהן אם לא תתנגדו אתם לכך. ואומר אני לכם עתה את הדברים האלה: מה משתוללים אתם להתחיל מלחמה

1 מעשה סימולי שהוא מחזיק בבית אשר השמש זורחת עליו ועל ידי זה בכל קנינו של כעל הבית.

2 הכוונה לאחד מיובליו של הנהר אקקיוס, אבל לא ידוע איזה.

3 מלך מיתן של הפריגים, אשר הולך את עמו ממקדוניה לפריגיה ושם קבל את השם פריגים.

4 אֵל היער. הוא היה המנחך והמלוה התמידי של דיוניסוס, אוהב את היין ואת השיר. פעם תעה בדרך בהיותו שכור לתוך גני ורדים של מידס; האכרים מצאוהו והביאוהו לפני מידס. אחרי שיחה ארוכה על מהות החיים ההזריחו לדיוניסוס. דיוניסוס אמר למידס שיבקש דבר ואת בקשתו ימלא. מידס בקש, שכל דבר שיגש בו יתקף לזוהב. האל מלא את בקשתו וכל דבר שנשע בו מידס נהפך לזוהב. לבסוף מת ברעב כי גם חלחם נהפך לזוהב.

נגד המלך? הלא לא תנצחו ואין בכחכם להחזיק מעמד נגדו כל הזמן. הלא הכרתם את המון צבאותיו של כסרכסס ופעולותיו ויודעים אתם גם איזה עוז נמצא כעת אצלי, עד שאם גם תעמדו בפניו ותנצחו, דבר שאין לכם שום תקווה, אם בינתכם אתכם! יופיע אחר גדול פי כמה. אל יעלה על לבכם להשתוות למלך ולהפסיד את הארץ, להיות תמיד שרויים בפחד על נפשכם, אלא עשו שלום. מזדמן לכם יפה מאד לעשות שלום שלב המלך נוטה לכך. אתם חפשים, אם תכרתו אתנו ברית בלי ערמה ובלי מרמה.

ב. מרדוניוס אפוא, אתונאים, צוה עלי לאמר לכם את הדברים האלה; אנכי לא אדבר דבר על אודות האהדה שלבי רוחש לכם—יען לא בפעם הראשונה תשמעו זאת עתה—מסציר אנו בכם לשמוע למרדוניוס. יען אינני רואה איך יהיה בכוחכם להמשיך ולהלחם כל הימים עם כסרכסס. יען אלמלי ראיתי שהאפשרות הזאת לכם לא באתי אליכם בהצעות האלה. כי גם עוז המלך למעלה מאנושי וגם ידו ארוכה¹ מאד. אם לא תסכימו מיד, כשמציעים לכם הצעות גדולות ויש רצון להסכים, דואג אני לכם יען אתם נמצאים בדרך המלך יותר משאר בעלי ברית ותמיד אתם לבדכם תחבולו כי התנחלתם בארץ גבחרת בין שני לוחמים. ובכן שמעו, הלא חשוב לכם מאד הדבר אם המלך הגדול מחל לכם לבד בין היוונים את עולותיכם ורוצה להיות אוהבכם.

141. אלכסנדר דבר את הדברים האלה; הלקדימוניים, כשמעם שאלכסנדר בא לאתונא להביא את האתונאים לידי הסכם עם הברבר, נזכרו בדברי החזון² אשר לפיהם יגורשו יחד עם שאר הדוריים מתוך הפלופוניסוס על ידי מדים ואתונאים, יראו מאד פן ישתוו האתונאים עם הפרסים, והחליטו לשלוח מיד מלאכים. והנה קרה שהכניסה³ של שניהם היתה ביחד. יען האתונאים חכו ובוששו בידעם היטב שיודע ללקדימוניים כי בא מלאך מאת הברבר על דבר הסכם וכשיודע להם יודרו לשלוח מלאכים. בכוונה עשו זאת להראות ללקדימוניים את ישרת לבם.

142. כאשר הפטיק אלכסנדר לברבר, התחילו מלאכי שפרטה לדבר ואמרו: „הלקדימוניים שלחו אותנו לבקש מכם שלא לחדש חדשות ביון ולא לקבל את ההצעות המוצעות מאת הברבר. יען אין זה כלל בצדק גם לא לתפארת לכל שאר היוונים כלל, ולכם פחות מלכולם, מטעמים רבים: הלא

1 ידו במובן כח. ההפך ישעיה נ' ב': „הקצר קצרה ידי מפותח“.

2 ראה V 90. באורקולאות של מופסיוס וארנומקריטוס שנאספו מאת הפיסיסטרטידים והובאו

על ידי קלאומניס לשפרטה.

3 לתוך אספת העם.

אתם עוררתם¹ את המלחמה הזאת נגד רצון כולנו² והתנהלה על אודות השלטון שלכם³, עתה היא הקיפה גם את כל יוון. ואי אפשר לשאת שהאתונאים יהיו הגורמים לכל המצב הזה ולעבדות היוונים, הלא הייתם תמיד ומימים קדומים מביאים את החופש לאנשים רבים. אנחנו אמנם לוקחים חלק בסבלכם ביחוד בזה שהפסדתם כבר פעמים את היבול ובתיכם יהיו עוד זמן רב הרוסים, בעד זה מבטיחים לכם הלקדימוניים ובעלי הברית, לכלכל את הנשים ואת אלה מבני הבית שאינם מוכשרים למלחמה, כל עוד המלחמה הזאת תמשך. ולא יפתה אתכם אלכסנדר המקדוני בשפרו את דבר מרדוניוס, עליו היה לעשות זאת, יען בהיותו שליט, עוזר הוא לשליט. אבל אל עליכם לעשות זאת, אם בין תבינו, בדעתכם כי אין אמונה ואין אמת אצל הברברים⁴.

143. את הדברים האלה דברו המלאכים. האתונאים השיבו לאלכסנדר את הדברים האלה: "ידוע ידענו גם אנחנו כי למדי עוז גדול משלנו בהרבה, עד שאין צורך כלל להעליבנו בזה. בכל זאת בשאפנו לחרות נגן על עצמנו עד כמה שידנו מגעת. להשתוות עם הפרסי אל תנסה אחת לפתות אותנו ולא אנחנו נשמע לך. ועתה הודיע למרדוניוס שהאתונאים אומרים, כל עוד השמש תלך אותה הדרך שהיא באה בה גם היום, לא נשתוה עם כסרכסס, כי אם שעונים בעזרת האלים וההרואים אשר את מעונותיהם וצלמיהם שרף הלה בלי כל מורא, נצא לקראתו ונעמוד על נפשנו, ואתה אל תופיע להבא לפני האתונאים בדבורים כאלה ואל תדבר על לבנו לבצע מעשים בלתי נכונים בחשבך שהם מועילים. כי אין אנחנו רוצים שתגרם לך איזו פגיעה מצד האתונאים, בהיותך מארח שלנו ואוהבנו".

144. לאלכסנדר השיבו את הדברים האלה, למלאכי שפרטה את אלה: "פחד הלקדימוניים פן נשתוה עם הברבר היה אנושי מאד. אולם לדעתנו חרפה היא⁵ לפקפק אחרי שאתם מכירים את מצפונם של האתונאים שאין בשום מקום על האדמה די זהב ולא ארץ מצטיינת מאד ביפיה וטיבה, שאנחנו נקבל ונרצה להיות נוטים אחרי המדים ולשעבד את יוון. נמוקים רבים וגדולים המונעים אותנו מלעשות כדבר הזה, גם לו רצינו: הראשון והחשוב שריפת צלמי האלים ומעונותיהם הנהרסים עד היסוד, ועלינו מוסלת בהכרח החובה להתנקם בכל מאמצינו ולא להשתוות עם האיש אשר עשה את המעשים האלה.

1 על ידי השתתפותם במרד היווני (V 97).

2 ראה V 49.

3 יען ברצון המלך היה להחזיר את הפיסיסטרטידים לאחוזא (V 96 VI 94-109).

4 השוה "אין אמונה בעכרם" (חולין קלג ע"ב).

5 לנו.

שנית לנו וליוונים אותו הדם ואותה השפה, גם משותפים לנו משכנות האלים וזבחים ומנהגים שוים, להעשות לבוגדים להם לא מתאים יפה לאתונאים. ובכן דעו, אם לא ידעתם קודם לכן, אם גם ישאר אחד מהאתונאים לעולם לא נשתוה עם כסרכסס. אגב, אנחנו מחשיבים מאד את דאגתכם לנו שדאגתם כשבתינו הרוסים ואתם רוצים לכלכל את בני בתינו. אנחנו אמנם מלאי תודה לכם, בכל זאת נשתמש בזה שיש לנו ולא נהיה לכם למשא. והנה כעת, בהיות המצב ככה, שלחו צבא עד מהרה. יען לדעתנו לא רחוק הזמן ויפרוץ הברבר לתוך ארצנו, כי אם כשאך ישמע את היריעה שאנחנו לא נעשה דבר מהדברים שהוא דרש מאתנו. טרם שהלז יופיע באטיקה, נכון יותר שנקדים אנחנו ונלך לבויאוטיה". אלה אפוא שבו לשפרטה אחרי שהאתונאים השיבו להם את הדברים האלה.
